

IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK MOSLASHISH JARAYONIDA NUTQ NUQSONIGA EGA BOLALARNING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI

Voxobova M.S.

*Namangan davlat pedagogika instituti
Pedagogika va psixologiya kafedrasi o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: muhokama, talaba, tanqidiy fikr, chet tilini o'rganish, bosqich, pedagogik mahorat, dars mashg'ulotlari.

Ключевые слова: обсуждение, ученик, критическое мышление, изучение иностранного языка, этап, педагогическое мастерство, урок.

Key words: discussion, student, critical opinion, study of a foreign language, stage, pedagogical skills, lessons.

Резюме:

Maqolada tanqidiy fikrlashning ahamiyati muhokama qilingan va uni dars rejalariga qanday kiritish haqida misollar keltirilgan. Shuningdek, talabalarda kuchli tahlil va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan o'qitish strategiyalari tavsiya qilingan.

Резюме:

В статье обсуждается важность критического мышления и приводятся примеры того, как включить его в планы уроков. Также были рекомендованы стратегии обучения, которые помогут студентам развить сильные аналитические навыки и навыки решения проблем.

Summary:

A article discusses the importance of critical thinking and provides examples of how to include it in lesson plans. Teaching strategies have also been recommended to help students develop strong analysis and problem-solving skills.

Talabalarda tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish ularning akademik va martaba muvaffaqiyatlari uchun juda muhimdir. O'qituvchilar sifatida biz mavzular va sinflar bo'yicha analitik, baholovchi va ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun ongli ravishda harakat qilishimiz kerak.

Talabalarga bir nechta potensial yechimlarga ega bo'lgan ochiq muammolarni taqdim etishingiz mumkin. Keyin yechimlarni taqqoslash uchun sinf sifatida birlashishdan oldin ularni kichik guruhlarda turli xil variantlarni o'ylab ko'ring. Har bir yondashuvning ijobiy va salbiy tomonlarini muhokama

qiling. Bu shuni ko'rsatadiki, tanqidiy tahlil qobiliyatlarini shakllantirishda ko'pincha muammolarni hal qilishning bir necha yo'li mavjud. Haqiqiy ssenariylarni rol o'ynash tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning yana bir ajoyib usuli hisoblanadi. Talabalarni yondashuvga qaror qilishdan oldin bir nechta linzalardan muammolarni tekshirishlari kerak bo'lgan holatlarga qo'ying. Ta'kidlash joizki, "to'g'ri javoblar" yo'q, aksincha har bir yechim uchun o'zaro kelishuvlar mavjud. Maqsad ularga qulay variantlarni obyektiv baholashdir. Yondashuvdan qat'i nazar, g'oyalar hurmat bilan tanqid qilinadigan va tekshiriladigan sinf madaniyatini yaratish juda muhimdir. Talabalar "noto'g'ri" bo'lishdan qo'rqmasdan taxminlarni so'roq qilish va muammolarni tanqidiy tekshirishni xavfsiz his qilishlari kerak. Ushbu turdagi qo'llab-quvvatlovchi muhit vaqt o'tishi bilan kuchli analitik qobiliyatlarni keltirib chiqaradi.

Ba'zi ilmiy ishlar tanqidiy fikrlash ta'riflarini falsafiy (nazariy jihatning ustunligi), psixologik (tanqidiy fikrlashning motivatsion tarkibiy qismiga urg'u berish) va pedagogik (tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun uslubiy tizimdan foydalanish) nuqtai nazaridan umumlashtirgan va tizimlashtirgan. jihatlar. Falsafa bu masalada tanqidiy fikrlashning tabiati va sifatiga ko'proq e'tibor beradi, dalillarni tahlil qilishga e'tibor beradi. Psixologiya va pedagogika fikrlash bilan bog'liq bo'lgan bilim jarayonining tarkibiy qismlari va operatsiyalari atrofida to'plangan va akademik va amaliy muammolarni hal qilishda foydalaniladi.

Ushbu muammo bo'yicha adabiyotlarni tahlil qilish tanqidiy fikrlashni aniqlashga quyidagi yondashuvlarni ajratishga imkon berdi: faoliyat, reflektiv, amaliy yo'naltirilgan, kognitiv, faoliyat yondashuvi doirasida tanqidiy fikrlash faoliyat va harakatlar majmui sifatida qaraladi. Bu yerda tanqidiy fikrlash mantiqiy asosli, yaxshi o'ylangan qarorlar qabul qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Bu fikrlash usuli bo'lib, unda siz nafaqat sizga berilgan barcha dalillarni qabul qilasiz, balki ushbu dalillarni tekshirishga majbur qilasiz - har tomonlama tahlil. Tanqidiy fikrlash tushunchasini aniqlashga reflektiv yondashuv talabalarning nafaqat o'quv jarayonining boshqa subyektlarining kognitiv faoliyatiga nisbatan reflektiv baholash pozitsiyasini shakllantirishni o'z ichiga oladi, balki shuningdek, birinchi navbatda, o'zlariga, intellektual resurslariga nisbatan. Inson tafakkurining tabiati benuqson ekanligini hisobga oladi, uni nazorat qilish, o'zingizni boshqa odamning o'rniga qo'yish imkoniyatiga ega bo'lish kerak.

Amaliy yo'naltirilgan yondashuvga asoslanib, tanqidiy fikrlash talabalarning shaxsiy xususiyatlaridan kelib chiqqan holda mantiqiy-semantik tuzilgan operatsiyalar to'plami sifatida talqin etiladi. Vaziyatni oqilona idrok etish,

sinchkovlik bilan tortish va tahlil qilish orqali subyekt maqbul qarorlar qabul qiladi. Kognitiv yondashuv tarafdorlari tanqidiy fikrlash yakuniy maqsadga erishish uchun ishlaydigan ishontirish usullari va usullarini qo'llash qobiliyati bilan bog'liq deb hisoblashadi. Turli xil kognitiv usullardan malakali foydalangan holda, nufuzli kuch rolini mojarolarsiz qabul qilish qiyin emas. Tasniflash va yondashuvlarning yuqoridagi tavsiflari qarama-qarshi emas, ular bir-birini to'ldiradi. Professor N. N. Belozerovning so'zlariga ko'ra, ilmiy bilim sohalari ko'pincha o'zaro bog'liq bo'lib, tor maxsus doiradan tashqariga chiqib, chegaralarda ko'p qirrali tadqiqotlar o'tkazishga imkon beradi.

Tanqidiy fikrlashni o'rganish muammosiga yondashuvlarning xilma-xilligi bilan ularni tanqidiy fikrlash kognitiv jarayon ekanligi haqidagi umumiy haqiqat birlashtiradi. Tanqidiy fikrlashning yuqori darajasini "qayta ko'rib chiqish" va yangi vaziyatlarda uni amalga oshirish asosida o'z tajribasini yangilash bilan solishtirish mumkin. Bu bir vaqtning o'zida talabning hayotiy tajribasini yangilash va boyitish jarayonidir. Tanqidiy fikrlashning mohiyati uning murakkab, ko'p o'lchovli tabiatida yotadi, bu talabning muloqot jarayonida shaxsiy tajribasini qayta ko'rib chiqishga va o'zgartirishga tayyorligida namoyon bo'ladi. Muloqot ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, uning har bir jihati (o'qish, yozish, gapirish, tinglash) fikrlashni o'z ichiga oladi. Har qanday jihat muayyan muammolarni hal qilish bilan bog'liq va tanqidiy fikrlash bilan bog'liq. Illyustratsiya kitob o'qish bo'lishi mumkin.

Matnni o'qiyotganda muallifning g'oyalari shifrlanadi (kitobning maqsadi nima, muallif o'quvchiga nimani yetkazishga intiladi; muallif qanday muammolar yoki tashvishlarni ko'taradi; qanday dalillar/ma'lumotlar taqdim etiladi; dalillarni tartibga solish uchun qanday tushunchalardan foydalaniladi; muallif tinchlik haqida nima deb o'ylaydi; muallifning fikri asosli bo'ladimi, chunki muallif o'z fikrini oqlaydi; u xabar bergan narsalarni baholash uchun muallifning pozitsiyasini egallashimiz mumkinmi). Bu juda murakkab jarayon, o'qish davomida tanqidiy fikrlashni talab qiladi. Muallifning fikrlash mantig'i va o'quvchining fikrlash mantig'i o'rtasidagi o'zaro ta'sir yuqori, yuqori darajaga ko'tariladi. O'quvchi tanqidiy fikr yuritib, muallif mantig'ini o'z tafakkuri va tajribasi mantig'iga aylantiradi.

Chet tili universitetda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan katta pedagogik salohiyatga ega. Amerika tanqidiy fikrlash jamg'armasi olimlari (www.criticalthinking.org) chet tilini o'rganishni tanqidiy fikrlashni o'rgatish bilan birlashtirish maqsadga muvofiqligini ta'kidlaydi. Bu vaqtni tejaydi va sinergetik ta'sir ko'rsatadi: tanqidiy fikrlashning rivojlanishi tilni muvaffaqiyatli o'zlashtirishga yordam beradi. Bizning tajribamiz shuni ko'rsatadiki, talabalar

ingliz tilini o'rganishda, bir-biri bilan faol akademik aloqada yuqori natijalarga erishadilar. Bu, ayniqsa, ulardan o'z qarashlari va g'oyalarini solishtirish, dalillarni baholash, fikrlarni aniq taqdim etish standartlarini diqqat bilan o'rganish kerak bo'lgan vazifani bajarish so'ralganda yaqqol namoyon bo'ladi. Kommunikativ ko'nikmalarni o'qitishni o'z ichiga olgan interfaol tadbirlarda ishtirok etgan talabalar, natijada o'zlarini boshqa odamlar bilan umumiy narsaga ega ekanliklari to'g'risida xabardor bo'lib, o'zlarining qobiliyatlari chegaralarini yaxshiroq anglay boshlaydilar, bu esa keyinchalik ularni akademik muhitda ham, kasbiy sohada ham o'zini takomillashtirishga olib keladi. Chet tilida muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda talabalar bir vaqtning o'zida tanqidiy fikrlashni yaxshilash uchun ishlaydi.

Chet tilini o'rganish jarayonida talabalar yangi bilimlarni ishlab chiqadilar, madaniy va lingvistik farqlarni qabul qilishni o'rganadilar va ularni ona tili va madaniyati me'yoridan chetga chiqish sifatida emas, balki og'zaki muloqotning mutlaqo tabiiy usuli sifatida qabul qiladilar. boshqa madaniy Dominant bilan. Ingliz tilini o'rganishda tanqidiy fikrlashni mashq qilish orqali talabalar bir xil voqelikning ona va o'rganilgan tillarda qanday jalb qilinishidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlaydilar. dunyo bo'ylab universitetlarda amalga oshiriladi.

Chet tili madaniyatini o'rganar ekan, talaba doimiy tanlov sharoitida harakat qilishi, birovning madaniyatining "boshqaligiga" moslashuvchan javob berishi va shu bilan tanqidiy fikrlashning yuqori darajasini ko'rsatishi kerak. Ba'zi o'qituvchilar talabani bilim bilan to'ldirish kerak bo'lgan bo'sh idish sifatida qabul qilishadi. Shu bilan birga, boshqa har qanday muammo kabi, bu muammoni hal qilish uchun ishlatilishi mumkin. S. Smit va bir qator G'arbiy Yevropa olimlari ta'kidlaganidek, talaba va o'qituvchi o'rtasidagi aloqa o'zaro hurmat va o'quv jarayonidagi hamkorlikka asoslangan holda ikki tomonlama yo'naltirilishi kerak.

Y. M. Lotmanning so'zlariga ko'ra, ma'lumotni bitta madaniy koddan (bu til) boshqasiga tarjima qilishda stereoskopiya haqiqatning asl proektsiyalaridan birini olishga imkon beradi. Shunday qilib, talaba egalik qiladigan "madaniy kodlar arsenali" qanchalik xilma-xil bo'lsa, uning tanqidiy fikrlash darajasi ko'p bosqichli bilim jarayoni sifatida shunchalik yuqori bo'ladi. Til voqelikka vositachilik qilish mexanizmi sifatida ma'no vektorini belgilaydi. Chet tilining pedagogik salohiyatining mohiyati zamonaviy inson uchun ochiq bo'lgan og'zaki muloqot tillari, ramzlar va formulalar, atamalar va san'atning mahorati va birligidadir. "Chet Tili" fanining asosi, bizning fikrimizcha, turli madaniyat va submulturalar vakillari o'rtasidagi muloqotdir. Bundan tashqari, biz madaniyatni sinxron (milliy, elitist, shahar, professional) ham tushunamiz...) va

diaxronikada (qadimgi madaniyat, uygʻonish davri madaniyati...) oʻlchamlari. Bunday muloqotning samaradorligi milliy, ijtimoiy, kasbiy va shaxsiy xususiyatlar tufayli madaniy toʻsiqni engib oʻtish qobiliyati bilan baholanadi.

Tanqidiy fikrlash koʻp madaniyatli kontekstda muloqot qilish uchun zarur boʻlgan empatiya va bagʻrikenglikni rivojlantirishda ajralmas hisoblanadi. Chet tilini oʻrganish jarayonida rivojlangan koʻnikmalar va shaxsiy fazilatlar, masalan, kognitiv moslashuvchanlik, madaniy va nutq selektivligi, samarali kommunikativ oʻzaro taʼsir strategiyasini bilish va boshqalar, universitet talabasining tanqidiy fikrlashini muvaffaqiyatli rivojlantirishning ajralmas shartiga aylaning. Chet tili yordamida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun pedagogik shart-sharoitlarni koʻrib chiqish ham muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar:

1. Fisher, A., Scriven, M. (1997). *Critical thinking: Its definition and assessment*. UK: Centre for Research in Critical Thinking. EdgePress.
2. Fyodorov A.V. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза. М.: Информация для всех, 2007. 616 p.
3. Moore, T. (2013). *Critical thinking: seven definitions in search of a concept*. *Studies in Higher Education*, 38(4), 506-522.
4. Sorina G.V. Критическое мышление: история и современный статус // Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. № 6. 2003. Page 97110.
5. Halpern D. Психология критического мышления. СПб.: Питер, 2000. Page 13